

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 125 2004

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Conny Svensson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word för Windows eller Word Perfect. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2005 och för recensioner 1 september 2005.

Sedan årgång 2002 av *Samlaren* erhåller uppsatsförfattarna ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil, lagrad på en diskett.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider om inget annat anges.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367–8.

ISBN 91-87666-22-7

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2004

mest begåvade av hela det yngre släktet, ett verkligt geni, visserligen en mycket suddig och omoget tänkare, men en poet av guds nåde, som skriver ett språk vars like i originalitet vi icke haft sedan Strindbergs och Frödings dagar.” (s. 513 f.) Och med ”Resor utan mål”, ”Kap Farväl” och inte minst ”Nässlorna blomma” gör ju också Martinson, inte minst pekunjärt, skäl för uppskattningen genom storartade försäljningsframgångar.

Slutkapitlet ”Arvet” ger trots vissa störande upprepningar – man får återigen och lite för ofta läsa om förvärvet av aktiemajoriteten i Dagens Nyheter och köpet av Åhlén & Åkerlund – en intressant inblick i de olika familjemedlemmarnas privatekonomi och i den förödande brödrakonflikten mellan Tor och Åke. 1931 taxerar Karl Otto för 663.000 kronor, Staffan Sundin uppger 900.000 kronor, att jämföra med KA Wallenberg som samma år taxerar för 831.000 kronor. En normal årslön för en professor uppgick vid denna tid till ungefär 15.000 kronor och för chefredaktören för DN till 31.000 kronor. Den dryga miljon som Karl Otto ärvt av sin far har redan 1920 ökat till fyra miljoner, eller cirka 80 miljoner i nutida penningvärde. I dessa siffror ingår då ej innehavet i Albert Bonniers förlag och Pressbyrån, vilket kanske var värt lika mycket ytterligare. Även sönerns, särskilt Tors, Åkes och Kajs, förmögenhet ökar från och med 1930-talet avsevärt. Mellan den mer hänsynslöse och handlingskraftige Tor och den mer kompromissvillige Åke uppstår efterhand en uppslitande tvist som gäller ledarskapet för Åhlén & Åkerlund och dess utgivning av kolorerad veckopress. Tor strävar att hela tiden förpassa sin son Albert (”Abbe”) så högt upp i Åhlén & Åkerlunds maktstruktur som möjligt, något som hotar Åkes ledarställning. Den åldrande Karl Otto söker förgäves gjuta olja på vågorna och förmå sönerna att visa inbördes endräkt.

Boken om Karl Otto Bonnier och hans tid skildrar en exempellös framgångssaga, där enmansföretagets utveckling till en av Nordens största mediekoncerner står i förgrunden men där familjekrönikan sammanfätas med litteratur- och kulturhistorien på ett sätt som oavslutligen håller läsarens intresse vid liv. Man kan rikta en och annan invändning mot Gedin, till exempel att han alltför sällan sviktar i sin lojalitet mot familjen Bonniers och allt vad den står för. Kanske skulle det ha tillfört framställningen ytterligare en dimension, ifall författaren något oftare varit misstrogen och ifrågasatt brevens vittnesbörd el-

ler förläggardynastins egna utsagor. Ävenså kunde firmans utgivningspolitik och familjens förläggarambitioner ha förtjänat att någon gång tydligare ifrågasättas. Men dessa reservationer kan omöjligt äventyra det fördelaktiga helhetsintrycket. Boken är som helhet en fullträff och av stort läsvärde för alla som är intresserade av den svenska bokens och bokutgivningens historia.

Thure Stenström

Eva Heggstad, *En bättre och lyckligare värld. Kvinnliga författares utopiska visioner 1850–1950*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion. Stockholm/Stehag 2003.

I sin senaste litteraturvetenskapliga studie, *En bättre och lyckligare värld* (2003), gör Eva Heggstad en ingående analys av tio svenska kvinnliga författares utopiska visioner så som de framgår ur deras skönlitterära verk. Urvalet sträcker sig över en period på översiktligt räknat hundra år, från 1850 till 1950. Först avhandlas utopin i Fredrika Bremers tämligen okända roman *Syskonlif* från 1848. Därefter behandlas mer eller mindre kanoniska texter i den kvinnliga litteraturen. Victoria Benedictssons *Fru Marianne* (1887) och Elin Wägners *Norrullsligan* (1908) ställs bredvid mindre uppmärksammade texter, som Jeanna Oterdahls *En av oss* (1927) och Elna Tenows novell ”Frihet” ur samlingen *Brokigt* (1887). Genomgången avslutas med en läsning av Martha Sandwall-Bergströms svit om Kulla Gulla, utgiven mellan 1945 och 1951. Genom att tematiskt ställa samman texter från vitt skilda tider utvinns Heggstad nya dimensioner ur dem. Vidare erbjuder hon intressanta nyläsningar av tidigare väl genomlysta texter inom den feministiska litterära traditionen. Fokus utgör förhållandet mellan könen, vilket enligt Eva Heggstad utgör stommen i de alternativa ordningar som skrivs fram.

Bremers roman som startpunkt för denna kronologiskt upplagda studie är enligt Heggstads mening ”ett tämligen självklart val” (s. 29). Jag är böjd att hålla med, särskilt i beaktande av att just denna pionjärförfattares utopiska begrepp *sambällsmoderlighet* genomsyrar studien. Återkommande antyds moderstemats betydelse i kvinnornas texter, och i samtliga utvalda ryms en modersutopi, en dröm om ett återupprättat moderskap, som dock aldrig blir huvudsak i analysen. I sammanhanget invänder jag endast emot före-

ställningen om urvalsprinciper som självskrivna. Naturligtvis hade Carl Jonas Love Almqvists *Tre fruar i Småland* (1842–43), som Heggestad senare refererar till, kunnat fungera som en inledande analys-text. Almqvists roman, som utkom några år före Bremers, utmynnar nämligen i en utopisk vision genom upprättandet av en alternativ ordning, en kvinnlig sfär, ett så kallat matriarkat. Om manliga författares texter inkluderats hade också exempelvis August Strindbergs novellsamling *Utopier i verkligheten* från 1885 kunnat infogas bland de litterära utopierna. Dock, påpekar Heggestad, har feministiska utopiforskare hellre fokuserat den feministiska traditionen än den litterära, vilket hon alltså också gör i sin framställning.

Redan inledningsvis understryker Heggestad att den historiska verkligheten utgör nödvändig förutsättning för utopins tillblivelse. Därför ställer hon utopierna emot en samtidskontext, av vilken de beror. I konsekvens med det låter Heggestad de litterära analyserna även omfatta en kvinnohistorisk utvecklingslinje. Bremer, Benedictsson och Wägnér exempelvis formar sina respektive utopier utifrån sin tids dystopiska villkor. Med hänvisning till Arne Melbergs *Realitet och utopi* (1978) påpekar Heggestad att litterära utopier består av både texter som mynnar ut i en konkret utopi och texter vars utopi finns immanent i verket i sin helhet. Även om utopin inte nödvändigtvis blir realiserad inom textens ramar är den utopisk till sin karaktär, konstaterar Heggestad. Utopin har vidare en didaktisk funktion genom att den anger vägen till målet. Likväl är det inga färdiga modeller som beskrivs, utan vägvisare som anger riktningen. Gemensamt för utopierna är att de till sin karaktär är kritiska till det rådande samhällssystemet. Utopierna i Heggestads urval av kvinnliga författare handlar huvudsakligen om ”en befrielse från patriarkatets urgamla förtryck”. Därför är projektet feministiskt till sin karaktär. ”Mot kvinnornas tillkortakommanden ställs drömmen om ett annat liv – det som skulle kunna förverkligas i en bättre och lyckligare värld.” (s. 12.) Med denna inledande läsanvisning skriker Eva Heggestad till verket.

Det utopiska momentet ger nya perspektiv på såväl etablerade som sällan uppmärksammade författares texter. Mest givande framstår analyserna av de senare, som exempelvis Maria Sandels *Droppar i folkhavet* (1924). I applicerandet av queer-teoretiska begrepp på romanens marginalgestalter erbjuder Heggestad nya oväntade in-

fallsvinklar: enligt hennes klarsynta tolkning tenderar romanen att övergå i ”en sängkammarfars” (s. 114). Det känns befriande att Heggestad inte idealiserar, och till vilket pris som helst söker uppvärdera de utvalda författarnas alster. Till skillnad från den nyskapande läsningen av Sandels roman blir analysen av Benedictssons *Fru Marianne* i stor utsträckning ett referat av tidigare uttolkares åsikter i fråga om romanens utopi. Gott är emellertid att Heggestad själv rannsakar sin tidigare läsning av romanen i sin avhandling från 1991, *Fången och fri. 1880-talets svenska kvinnliga författare om hemmet, yrkeslivet och konstnärskapet*. Passagen som behandlar utforskningen av Benedictssons roman är symptomatisk för dess generositet gentemot andra forskare på fältet. Heggestad försitter aldrig tillfället att hänvisa till sina kolleger. Därför ger studien en god inblick i senare decenniernas forskning, inte bara i fråga om utopier, utan även om feministisk litteraturvetenskaplig begreppsbildning över huvud taget. Någon enstaka gång kan hänvisningarna till feminismens litteraturvetenskapliga kanon till och med bli övertaliga. Så känns Gilbert och Gubars ängel och monstermodell, som presenterades i *The Madwoman in the Attic* (1979), inte längre lika spännande. Likafullt är hänvisningen till Charlotte Brontës *Jane Eyre* (1847) motiverad och fungerar väl som intertext till Bremers text från påföljande år.

Samtliga texter i urvalet betraktas som utopiska och läses utifrån Heggestads klart definierade utopibegrepp. I ett inledande teoretiskt kapitel redogör hon för utopibegreppet i allmänhet och för det feministiska utopibegreppet i synnerhet. Hon tar sin utgångspunkt i de mytiska föreställningarna om svunna guldåldrar och hinsides paradiset; därefter klargör hon begreppets inneboende paradox: utopin beskriver ”en god plats”, men samtidigt ”ett ingenstans” (s. 13). Emellertid tar analysen fasta på det förra ledet och koncentrerar in-tresset på beskrivningen av ”den goda platsen” (s. 29). Teoriavsnittet är översiktligt och överskådligt, och så givande att jag hade önskat att få än mer av teoretisk bakgrund. Denna kompletteras förvisso senare i analyskapiteln, där utvecklingar ges om exempelvis Lowells respektive Owens industriella välfärdssamhällen.

Inom ramen för det utopiska ledmotivet arbetar Heggestad med en i den feministiska kontexten väl beprövad indelning av kvinnliga utopier enligt en tredelad analysmodell. Det ideala samhälle som skrivs fram i de utvalda tex-

terna är enligt denna helkvinnligt, androgynt eller könsneutralt respektive könskomplementärt. Några vattentäta skott existerar inte mellan kategorierna, kommenterar Heggstad, men vidhåller indelningen genom materialet i sin helhet. Så framskapas exempelvis i Wägners *Norrullsligan* respektive i Sigge Starks *Manhatareklubben* (1933) helkvinnliga konstellationer, i form av en liga och en klubb. Så mynnar Bremers *Syskonlif* i ett slags könsneutralt eller androgynt tillstånd, och så utvecklar Benedictssons *Fru Marianne* en könskomplementär gemenskap. Den senare visar sig omfatta huvuddelen av de utopier som Heggstad vaskat fram. Förklaringen till detta ligger naturligtvis i att den könskomplementära är den mest realistiska – om än uppenbart utopiska i det patriarkala samhället, vilket bygger på könsens ojämlika positioner. Helkvinnliga utopier återfinns endast i science-fiction-litteraturen, eller alternativt som tillfälliga enklaver, ”reservat” med Heggstads term, inom den övergripande patriarkala ordningen. En sådan enklav framställs i Wägners *Norrullsligan* (som parentetiskt tillagt inte är Wägners debutbok, då novellsamlingen *Från det jordiska museet* utkom året före). I Maria Sandels *Droppar i folkhavet* likaså lever kvinnorna tillsammans som ett värn emot männen. Morsan, Gerda och hennes dotter delar lägenhet och släpper varken in morsans son eller barnets far i gemenskapen.

I Sandels roman antyds det som talar emot den enkönade modellens rimlighet, nämligen reproduktionens krav. ”Vem vet vad framtiden har med sig, vetenskapen hittar kanske på ett sätt, som gör karlarna överflödiga”, får en av romangestalterna hoppfullt uttrycka sig (citerat i studien s. 99). I likhet med Sandel gestaltar Charlotte Perkins Gilman vardagslivet bland mödrar och döttrar i en helkvinnlig miljö, i detta fall ett kvinnoland. Romanen *Herland* från 1915, *Jungfrulandet* i svensk översättning, utgör en återkommande intertext i Heggstads analys. Mest uppseendeväckande är att i jungfrulandet tillämpas kloning – långt innan det var en vetenskaplig realitet.

Modellen med de tre alternativen för könsens inbördes förhållande fungerar väl och låter sig appliceras utan att göra våld på texterna. Vidare föreslår Heggstad att de kan delas upp i två kategorier enligt formeln ”den som bygger på en tillvaro utan och den som bygger på en tillvaro med män” (s. 29). Trots det kan jag uppleva att modellen i någon mån reducerar texternas olikartade di-

mensioner. De gör nämligen enligt min mening anspråk långt utöver könsrelationen. Visserligen skildrar såväl Stina Aronsons som Sigge Starks romaner från trettioåret, *Medaljen över Jenny* (1935) respektive *Manhatareklubben*, nya könsordningar genom att framställa alternativ i form av kvinnliga enklaver, men intressantare är enligt min mening att de i modernitetens decennium framför andra faktiskt framskapar ett antimodernt alternativ. Just betydelsen av förhållandet till det moderna problematiserar Heggstad själv i analysen av Dagmar Edqvists *Kamrathustru* från 1932. Kamratäktenskap anses vara ett modernitetens alternativ för samlevnad, och Heggstad understryker just att skildringen av detta ställer romanen i relation till sin tids aktuella frågor. (I själva verket daterar sig kamratäktenskapets idé till Almqvists roman *Det går an* från drygt hundra år tidigare, men det är ju en annan historia.)

Det mest anmärkningsvärda i såväl Stina Aronsons som Sigge Starks romaner från decenniet är att de i stället för det moderna livet i staden tycks förespråka ett återvändande till naturen och till det traditionella lantlivets lugna rytm. I Starks *Manhatareklubben* slår sig kvinnorna på lantbruk. I Aronsons *Medaljen över Jenny* förordar Jenny hantverkets fördelar framför de industriella processerna. I kollektivets syateljé får arbetslösa kvinnor lära så kallat traditionellt kvinnoarbete. På liknande vis utbyter Gerda i Sandels *Droppar i folkhavet* arbetet på skofabriken mot hemsömmerskans. Alternativet att återvända till landsbygden och återta förlorade livsvärden i hemmets kultur framställs avgjort tilltalande även i Benedictssons *Fru Marianne*, vilket också påpekas.

I det traditionella bondelivet finner stadsflickan Marianne ett nytt livssammanhang, och därför har romanen *Fru Marianne* lästs som en regressiv utopi med ett könskonserverativt budskap. I denna tolkning avvisar Victoria Benedictsson genom sin framställning moderniteten och förordar en återgång till de traditionella livsformerna. Kanske är detta nostalgiska drag, som underblåser den antimoderna hållningen, mer avgörande än frågan om mannen är målet och medlet för kvinnornas längtan så som Heggstad uppställer kategorierna enligt den övergripande modellen. Trots att utvikningarna om Mariannes ställning mellan två män och om gestalten Påls könsöverskridande karaktär förefaller högst rimliga, ser jag inte könsfrågan som primär i romanen. Mer avgörande än Påls könslek eller maskerad är att

han föreslås utgöra ett förkroppsligande av själva moderniteten.

Intressant är enligt min mening också att Heggestad problematiserar dikotomin mellan stad och land, i vilken den förra utan ifrågasättanden fått representera moderniteten och det utopiska alternativet. I avslutningen framhåller Heggestad att landet i motsats till staden tycks vara den plats på vilken kvinnorna omsätter sina drömmar i praktiken. Föreställningen om huset på landet, ett hem för den goda familjen, utgör i realiteten stommen i den kvinnliga utopin. Landsbygden erbjuder helt enkelt "miljöer där nya tankar och nya möjligheter kan växa och gro" (s. 187).

Enligt min mening blir analysen mest givande i de fall då trealternativmodellen tillåts göra uppror emot sina begränsningar. Så påpekar Heggestad att det jämställda och könsneutrala samhälle som framstår som Bremers ideal i *Syskonlif* motarbetas av de medvetet androgyna strävandena, som också ryms inom romanen och som representeras av en pojkflicka och en herr-grevinna (s. 53). På motsvarande vis ger läsningen av Sandels i manskläder klädda hetärer en antydning om andra könsmonster, vilket fungerar kreativt som "textens oroande moment" (s. 109). Genom att ta fasta på dessa orosmoment kunde Heggestad enligt min uppfattning ha utvunnit än fler dimensioner av dessa mångfasetterade texter. Så exempelvis består konflikten i såväl Bremers som Sandels text i synen på sexualiteten, vilken inte primärt kopplas till den modell som utgör utgångspunkt. Bremers *Syskonlif* mynnar i en antierotisk hyllning: "Genom att avsvära sig sexualiteten frigörs krafter som kommer hela mänskligheten till godo." (s. 57.) I Sandels roman framgår att endast den kvinna som låter driften stå tillbaka för förnuftet förmår reda sig i den patriarkala världen. Heggestads läsning av *Norr tullsligan* vidare utmynnar i konstaterandet att i "Wagners visioner om det goda samhället ryms sexualiteten lika lite som i Perkins Gilmans *Herland*" (s. 97).

Frigörelse via celibat skorrar naturligtvis för moderna läsare som tagit den sexuella frigörelsen för självklar. Det faktum att kvinnan i dessa utopier "befrias" från sin sexualitet gör dem ytterligt reducerande. Men även andra dimensioner oroar och "skaver" i den utopiska ordningen. Förutom den antierotiska hållningen innehåller exempelvis Bremers roman en nationalistisk eller till och med antikosmopolitisk tendens som måste uppmärksammas. Bremer, påpekar Heggestad, understry-

ker att idealsamhället ska bygga på *svensk* grund och med *inhemska* seder (s. 36). Vidare anas en antikapitalistisk böjelse enligt mönster från Perkins Gilmans *Herland*. I jungfrulandet är nämligen privategendomen avskaffad. Överhuvudtaget, kommenterar Heggestad utifrån en av många angloamerikanska utopiforskare, är det antikapitalistiska draget konstituerande för den feministiska utopin. Dessa aspekter torde allvarligt begrundas då just antierotik, nationalism, antikosmopolitism och antikapitalism förbundits med fascism. Även om jag naturligtvis inte menar att kvinnliga utopier skulle vara fascistiska till sin karaktär borde deras budskap problematiseras och dess konsekvenser ställas på sin spets.

Sammanfattningsvis framgår på närmare tvåhundra boksidor många tankeväckande resonemang. Därför hade jag gärna läst hundra sidor till av analys av vissa av feminismens kärnfrågor. Så skulle jag i avsnittet om *Norr tullsligan* vilja veta hur Heggestad menar att "Wagners visioner om ett fullkomligt kvinnoliv" ser ut. Vidare skulle jag vilja få kännedom om vilka "de naturliga livssammanhangen, där kvinnan av tradition har en given plats" (s. 95) enligt Heggestads mening är. Det finns nämligen enligt min mening en tendens i feministisk litteraturkritik och forskning att stundtals hemfalla åt något oreserverad hänförelse över förrent kvinnliga eller moderliga värden. Det menar jag inte att Heggestad gör. Dock snuddar hon vid detta maner i analyser i vilka värnandet om "det växande livet" (s. 101) liknas vid krukväxternas överlevnad, som i fråga om Sandels roman, eller i analyser i vilka männen, patronen och den kloka gubben Dal-Pelle i Sandwall-Bergströms Kulla Gulla-svit, omvandlas i "moderlig riktning" eller anpassar sig till "den kvinnliga kulturen" (s. 176). Som läsare undrar man vad dessa kan tänkas omfatta.

Trots denna brasklapp ger Heggestads studie *En bättre och lyckligare värld*, med ett gott teoretiskt avstamp och välskrivna analyser, ett viktigt bidrag till den litteraturvetenskapliga och feministiska forskningen. Ännu en gång bekräftar den emellertid något dystopiskt att könsjämligheten, som den gestaltats utopiskt av kvinnliga författare under hundra år, i mångt och mycket är en utopi. Det potentiella könsöverskridandet framstår som fullbordat i slutet av sviten om Kulla Gulla i och med att den nye mannen Tomas framskapas, men därmed har inte den övergripande ordningen rubbats i grunden. Gulla lever alltjämt på

en *herr*-gård i den omgivande patriarkala världen och har därmed begränsad handlingsfrihet. Jag håller således inte med om att Kulla Gulla, med maken och ledsagaren Tomas vid sin sida, ”stör- tar den gamla patriarkaliska ordningen” (s. 31), så som Heggestad utopiskt avslutar sin inledning. Likväl sympatiserar jag fullt med ambitionen att låta Gullas projekt genomlysas i en ny utopisk kontext. Eva Heggestads studie är både mycket tänkvärd och läsvärd.

Bibi Jonsson

Jean Perrot, *Le Secret de Pinocchio. George Sand & Carlo Collodi*. Éditions in Press. Clamecy 2003.

Några klassiska barnböcker tycks inte ha varit avsedda enbart som underhållning för samtidens unga läsare utan även som sysselsättning för kommande generationer av snillrika litteraturforskare. Dit hör italienaren Carlo Collodis roman om Pinocchios äventyr, först publicerad 1881–83 som följetong i en barntidning och därefter 1883 i reviderad bokversion.

Utän tvivel är också *Le avventure di Pinocchio* i likhet med exempelvis Lewis Carrolls böcker om Alice vad barnlitteraturforskarna kallar en ”ambivalent” text, som fungerar i olika litterära system för både barn och vuxna. Det är inte svårt att upptäcka åtskilliga intertexter eller undertexter, och symboliken är onekligen högst intrikat och mångtydig. Berättelsen har av ”pinocchio- logerna” tolkats på skilda sätt: som bildningsroman med genrens typiska mentorsgestalter, som religiöst frälsningsdrama med återkommande bibelallusioner, som freudianskt förträngd sexualskildring med den erigerande näsan som värtalig symbol, och som allegori över den unga italienska nationens situation efter att ha introducerats i världspolitikkens diplomatiska ränkspel.

Jean Perrot, professor emeritus i Paris, är ledande i fransk barnlitteraturforskning med en omfattande och mångsidig produktion och internationella utmärkelser. I sin nya bok behandlar han ett ämne som inte förekommer i tidigare forskning, relationen mellan George Sand och Carlo Collodi. Den franska författarinnans amorösa förbindelser med kända män som Musset och Chopin har till övermått utbroderats i populära biografier med inriktning på pikanterier, men hos Perrot är det fråga om en platonsk och framför allt litterär gemenskap.

Perrot hävdar sålunda att Collodi i sina verk utnyttjar ingående kunskaper om Sands privatliv och verk, att han helt enkelt övertar litterära och personhistoriska fragment som transponeras i en fortlöpande dialog. Sand ställer frågor som besvaras och vidareutvecklas i ett livslångt samtal i skrift, det uppstår därigenom ett litterärt samarbete som pågår genom dessa två författares produktion. George Sand blir för Collodi vad den goda fén eller gudmodern var för Pinocchio; mor, syster, inspirerande föredöme. Samarbetet skulle ha etablerats redan i mitten av 1850-talet då Collodi gav ut två romaner. *Un romanzo in vapore* är enligt underrubriken en historisk-humoristisk guide för dem som reser på den då nyöppnade Leopoldinska järnvägen mellan Florens och Livorno. *I misteri di Firenze* är en sensationsroman efter mönster av Sues mastodontiska verk om Paris mysterier, samtidigt med parodiserande inslag. I dessa tidiga arbeten vill Perrot se anspelningar på Sands person och verk; det gäller persongalleri såväl som intrigmaskineri och tematik. Slutligen förutsätts Collodi ett kvarts sekel senare anknyta till sin franska musa i mästerverket om Pinocchio, som enligt Perrot formligen vimlar av fördolda referenser till George Sand och i synnerhet de av hennes romaner som utspelas i italiensk miljö.

Det är nog så fascinerande. Problemet är dock att inga dokument föreligger som kan bekräfta denna nära och avgörande relation mellan de två författarna. Collodi nämner vid enstaka tillfällen Sand i sin produktion, men inte på sådant sätt att det tyder på djupare bekantskap eller gemenskap. Påfallande är att Sands död 1876 gav upphov till en lång rad nekrologer i italiensk press medan Collodi själv iakttog tystnad. Ingen brevväxling mellan de två har bevarats, och det kan ej ens beläggas att de verkligen träffades. Eventuella bevis föreligger blott i de litterära verken.

Eftersom Perrots textanalyser så bestämt får till resultat att de måste ägt kännedom om varandras liv och idéer tvingas han anta att de verkligen möttes och förde ingående samtal. Detta skulle då ha kunnat ske blott under de fem dygn våren 1855 då Sand bevisligen befann sig i Florens. Under denna vistelse skrev hon emellertid inga bevarade brev och vi vet inte med bestämdhet hur tiden tillbringades. Hon lämnade staden ensam medan hennes resällskap, sonen Maurice, stannade kvar i Florens. Perrot drar då den djärva slut-